

Çeviride Teknoloji: Süreç ve Uygulama 1

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Ziya Tok

Yazarlar

Öğr. Gör. Dr. Burcu Türkmen

Dr. Öğr. Üyesi Ceylan Yıldırım

Öğr. Gör. Deniz Bacaksız

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Balkul

Doç. Dr. Mehmet Cem Odacıoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Onur Özcan

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Eryatmaz

Dr. Öğr. Üyesi Sevdâ Pekçoşkun Güner

Dr. Ulvican Yazar

Dr. Öğr. Üyesi Ziya Tok

ISBN: 978-605-2233-84-9

1. Baskı

Haziran, 2020 / Ankara

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 350

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu kitabın her hakkı saklıdır. Yayıncının ve editörün izni olmaksızın tamamen veya bir bölümü basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz, herhangi bir ortamda yayımlanamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz. Ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
Çeviri Odaklı Metin Üretiminde Son-Biçimleyicilerin (Post-Editor) Yeri: Grammarly ve Türkçeyaz Karşılaştırmalı Analizi.....	7
<i>Burcu Türkmen</i>	
Çeviri Teknolojileri, Yerelleştirmeye İlgili Türkiye ve Fransa'daki Kaynakların Konu Yönelimleri Bakımından Karşılaştırmalı İncelenmesi.....	31
<i>Ceylan Yıldırım</i>	
The Assistance of Artificial Intelligence to Translation Studies in the New Digital Age.....	79
<i>A. Deniz Bacaksız</i>	
Deneyimsel Öğrenme Kuramının Çeviri Teknolojileri Eğitimine Uyarlanması.....	99
<i>Halil İbrahim Balkul</i>	
Çeviri Teknolojileri Bağlamında Çevirmenin Görünürlüğü.....	125
<i>Mehmet Cem Odacıoğlu</i>	
Dünya Klasikleri Bağlamında Makine Çevirisi Üzerine Bir Değerlendirme: Balzac Örneği.....	149
<i>Onur Özcan</i>	
Makine Çeviride Güncel Yönelimler.....	187
<i>Selçuk Eryatmaz</i>	

Makine Çevirisi Sürecinde Ön Düzenleme.....	205
<i>Sevda Pekçoşkun Güner</i>	
Makine Çevirilerinin Açık Çeviri Yöntemi Kullanılarak Değerlendirilmesi.....	263
<i>Ulviçan Yazar</i>	
Bilgisayar Destekli Çeviri ve Çevirmenin Kararı.....	289
<i>Ziya Tok</i>	

ÖNSÖZ

Fikir olarak başlangıcı 17. Yüzyıla kadar uzanan ve ilk somut adımları 1930'lu yıllarda atılan çeviri teknolojileri günümüzde oldukça önemli bir seviyeye ulaşmış durumdadır. Elbette bu ilerleme dil, çeviri ve teknoloji alanlarında araştırmalar yapan değerli bilim insanlarının emeği, gayreti ve kararlılığıyla gerçekleşmiştir. Dünyada birçok ülkede bu anlamda özellikle 1950'li yıllardan itibaren çok ciddi ve kapsamlı inceleme ve araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Özellikle 1966 yılında yayımlanan ve çeviri teknolojileri konusunda olumsuz bir tablo çizen ünlü ALPAC raporuna rağmen, bu alandaki çalışmalar kısmen yavaşlasa da birçok ülkede devam etmiştir. Türkiye'de de gerek fen bilimleri alanlarında gerekse dilbilim ve çeviribilim alanlarında, uzman araştırmacı ve bilim insanlarının çabalarıyla çeviri teknolojilerine yönelik yapılan araştırmalar son yıllarda önemli bir ivme kazanmış durumdadır. Fen bilimleri bölümlerinde bu sürecin daha çok teknik ve yazılımla ilgili yönü ele alınıyorken, çeviribilim bölümlerinde ise sürecin kuramsal boyutu ele alınarak disiplinler arası bir konu olan çeviri teknolojileri üzerine dikkate değer çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, dünyanın diğer ülkelerinde bu alanda gerçekleştirilen çalışmalarla kıyaslandığında, ülkemizde yapılan çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bu alanda daha fazla araştırmaya gereksinim olduğu açıktır.

Çeviride Teknoloji: Süreç ve Uygulamalar-1 adlı bu çalışma, Türkiye'nin farklı üniversitelerinde çeviri teknolojileri konusunda çalışan on yazarın özenli incelemelerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda, kitap çeviri teknolojileri, makine çevirisi, bilgisayar destekli çeviri, ön-düzeltilme, son-

düzeltilme, çeviri belleği ve terim bankaları gibi konularda gerçekleştirilen güncel inceleme ve araştırmaları kapsamaktadır. Çeviri teknolojileri alanında kaleme alınan ilk ortak kitap olma özelliğini taşıyan bu çalışmanın amacı, ülkemizde söz konusu alanda hissedilen araştırma eksikliğine bir nebze de olsa katkı sağlayabilmektir.

Bununla birlikte, birçok alanda olduğu gibi, çeviri teknolojileri alanında da diğer dillerden Türkçeye birçok yabancı terim ve kavram girişi söz konusu olmuştur. Zira çeviri teknolojileri Türkiye’de çok yeni bir çalışma alanıdır ve bu alanda kullanılan bazı terimlerin Türkçeleştirilmesi henüz tam anlamıyla sağlam bir zemine oturtulamamıştır. Bunun sonucu olarak Türkiye’de çeviri teknolojileriyle ilgili çalışmalarda alan terimlerinin kullanımı konusunda tam bir kavram birliğinden söz etmek şimdilik zor görünmektedir. Sonuç itibariyle, bu kitapta yer alan çalışmalarda da terimce konusunda bazı kavramsal farklılıklar söz konusu olsa da çalışmalarda ele alınan konular günümüz çeviri teknolojilerine ışık tutan oldukça özverili ve kapsamlı araştırmaların sonuçlarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kitaba oldukça titiz çalışmalarıyla katkı sunan ve bu uzun süreç boyunca fikir ve önerilerini esirgemeyen saygıdeğer akademisyenlerimize teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca çeviri teknolojileri konusunda ortak kitap hazırlama fikriyle bu sürecin başlamasına vesile olan değerli meslektaşım Dr. Öğretim Üyesi Onur ÖZCAN’a şahsım ve bölüm yazarlarımız adına teşekkür ederim. Bu çalışmanın alana ilgi duyan herkese katkı sunabilmesini ümit ediyorum. Keyifli okumalar dileğiyle...

Ziya TOK
Haziran/2020
Kırıkkale

Çeviri Teknolojileri Bağlamında Çevirmenin Görünürlüğü*

—| Mehmet Cem Odacıoğlu**

Giriş

Günümüzde yaşanan hızlı teknolojik ilerlemelere bağlı olarak yaşam kalitesi daha da artmış ve insanlar gündelik hayatlarını daha kolay ve üretkenlik oranı yüksek bir şekilde idame ettirmeye başlamışlardır. Yaşanan bu tür gelişmeler dijital alanda da kendini göstermiştir. Böylelikle internet kullanıcıları evlerindeki bilgisayarlar ve internet bağlantısı sayesinde bilgiye anında erişebilme, bir konu hakkında hızlı araştırma yapabilme, ihtiyaç duydukları servis ve ürünleri anında tedarik edebilme vb. şansını yakalamışlardır. Bu açıdan düşünüldüğünde teknolojik ilerlemelerin çeviri sektörünü de pek çok açıdan etkilediği mutlak bir gerçektir. Bu gelişmelere paralel şekilde geçmişte çeviri edimini açıklamada yetersiz olduğu düşünülen bazı kuramlar çeviri sürecinde yeniden düşünölmeye başlamış ve çevirmenler çeviri sürecinde günümüz çeviri kuramlarına göre erek odaklı çeviri yapmaları beklenirken, bir anda çeviri teknolojisi araçlarının imkanları dahilinde çevirinin dilsel aktarım boyutunu geçmişte olduğu gibi söz konusu araçların sınırlamaları neticesinde öne çıkarmak durumunda kalmışlardır.

* Translator's Visibility in terms of Translation Technologies.

** Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü (İngilizce), cemodacioglu@bartin.edu.tr ORCID NO: 0000-0001-6627-6681

Çeviri teknolojileri araçlarının ayrıca çevirmenin görünür-lüğünü ve görünmezliğini de etkilediğine inanılmaktadır. Görünürlük ve görünmezlik kavramları kuramsal olarak ilk önce Schleiermacher, Levy ve sonrasında Venuti tarafından çeviribilimsel açıdan ele alınmış ve çevirmenin hangi durumlarda görünür olduğu hangi durumlarda görünmez olduğu farklı örneklerle farklı zaman aralıklarında açıklanmıştır. Bu çalışmada ise söz konusu kavramlar kuramsal temellendirmelerinin ötesinde sadece kavramsal boyutlarıyla çevirinin süreç boyutu açısından ele alınmış ve yukarıda belirtildiği gibi bu araçların sınırlaması altında çeviri sürecini sürdüren çevirmenlerin hangi boyutta görünür hangi boyutta görünmez oldukları tartışılmıştır. Çalışmada ayrıca çevirmenin yeni çeviri piyasasının kendilerinden istediği kriterleri yakalayabilmesi için görünürlüklerini nasıl arttıracaklarına yönelik yeni çevirmen rolleri ve bu doğrultuda çevirmene yardımcı/yönlendirici sosyal medya ortamları da açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu bu çalışmanın; çevirmenin dilsel dönüş paradigması döneminde olduğu gibi çeviri sürecinden sorumlu salt dilsel aktarım uzmanı olarak ele alınmasının ötesinde gerek çeviri süreci gerekse de süreç sonrası uygulanacak davranışlar ve üstlenecek roller bakımından bir kültür uzmanı olarak anılmaya devam etmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Çalışmanın ilk kısmında Venuti'nin çeviribilimsel-kuramsal açıdan çevirmenin görünürlük ve görünmezlik kavramlarını nasıl ele aldığı açıklanacak ve bu konuyla ilgili Türkiye'de yapılan değişik temellendirmeli çalışmalar ilgili bölümün dipnotunda ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde çeviri teknolojileri araçlarını kullanan çevirmenlerin çeviri sürecinde/süreç sonrası hangi durumlarda görünür hangi durumlarda görünmez olduğu tartışılacak ve yeni çevirmen rolleri ve çevirmene

yardımcı ve yönlendirici sosyal medya ortamları özetlenmeye çalışılacaktır.

Çalışmada mümkün olduğunca bu alanda yazılmış güncel kaynaklar kullanılmış olup, ilgili literatür açısından yapılan araştırmanın bir katkı sağlanması hedefler arasındadır. Yöntem olarak betimsel yöntem tercih edilmiş ve çalışmanın başında bazı *araştırma sorunları* belirlenmiştir:

1. Çevirmen çeviri teknolojilerinin imkanları dahilinde çeviri süreci esnasında görünür müdür yoksa görünmez midir?
2. Çeviri teknolojileri araçlarını kullanan çevirmen süreç sonrası üstlenilecek sorumluluklar ve yeni roller bakımından görünür müdür görünmez midir?
3. Hangi durumlar çeviri sürecinde çeviri teknolojileri araçlarını kullanan çevirmeni görünür ya da görünmez yapmaktadır?
4. Çeviri sürecinde çeviri teknolojileri araçlarını kullanan çevirmen salt dilsel bir aktarım mı gerçekleştirmektedir? Çevirmenin kültürel uzman boyutu ne zaman ortaya çıkar?

Venuti'nin Görünürlük ve Görünmezlik Kavramlarının Çeviribilimsel Açıklaması

Çeviribilimci Lawrence Venuti çevirmenin görünürlüğü ve görünmezliği kavramlarına yönelik yaklaşımını, Romantik akımının öncülerinden Schleiermacher'ın görüşlerine dayandırmaktadır. Venuti'ye göre çeviri sürecinde sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi ve yabancılaştırma çeviri stratejisine başvurulup çeviride dipnotlar, çevirmen önsözü, sonsözü vb. gibi yan metinler kullanıldığında çevirmen görünür olmaktadır. Bir diğer ifade ile, bu durumda çeviri metni okuyan kitle okudukları eserin çeviri olduğunu bilerek okur. Çünkü metin tabiri caizse çeviri kokmaktadır. Ancak, çeviri sürecinde çevirmen adaptasyon ve yerleş-

tirme stratejileri kullanıyor ve dipnot vb. gibi akıcılığını engelleyen çevirmen notlarından sakınıyorsa, bu durumda çeviri metin erek okur kitlesi tarafından sanki orijinal dilinde yazılmış gibi okunmaktadır ve çevirmen burada görünmez olmayı tercih etmiş demek yanlış olmaz¹.

Bununla birlikte Venuti çeviri eserlerin de en az kaynak metin gibi önemli bir konuma sahip olduğunu ve çevirmenin çevirdiği eserin yazarı olarak düşünülmesi gerektiğini belirtir. Ona göre çevirmen de kaynak metnin yazarı ile aynı haklara sahip olmalıdır ve çeviri eser telif eser niteliği göstermelidir. Bu nedenle çeviri eserlerin türev metin, taklit metin ya da ikincil metin olarak görülmesine karşı çıkar (Munday, 2016, s. 225). Buradan hareketle çevirmenin erek okuyucuya akıcı bir çeviri sunup, kendini saklamasını ve görünmez olmayı tercih etmesini eleştirir. O halde Venuti'nin çeviride görünürlüğü tercih ettiği ve adaptasyon/yerleştirme gibi stratejiler yerine çeviri sürecinde akıcılığı engelleyici yaklaşımları ve yabancılaştırma çeviri stratejisini savunduğu ifade edilebilir². Burada amaç aslında, kaynak metnin yabancılığının korunması ve kaynak metnin iletilsinin erek kitle tarafından kaynak metnin okurunun anladığı şekilde alınılmasını sağlamaktır. Aksi bir durum etik sorunu meydana getirebilir³. Bu durumda yabancı bir kültür yabancılığı ile tanınmalı ve kaynak metinde yer alan atasözleri, beylik ifadeler, deyimler vb. değiştirilmeden, gerekirse dipnot açıklamaları ile erek metne aktarılmalıdır. Söz gelimi, İspanya'ya özgü bir yemek olan Paella için Türkçe karşılık bulmak yerine bu sözcük olduğu gibi aktarılıp,

1 Venuti, Lawrence (1994), *Translator's Invisibility: A History of Translation*, Routledge.

2 Venuti, Lawrence (1994), *Translator's Invisibility: A History of Translation*, Routledge.

3 Venuti, Lawrence (1998), *The Scandals of Translation: Towards an Ethic of Difference*, Routledge.

çevirmen gerekirse dipnot ile bu yemeği açıklama⁴ yoluna gidebilir. Bu durum okuyucuda merak uyandırıp, dipnotu okumaya teşvik edeceğinden aslında çeviride akıcılıkta ortadan kalkmış olmaktadır.

Venuti görünmezlik yaklaşımının genellikle kaynak kültürü kendi kültür potasında eritmede sıkıntı yaşama olasılığı olan toplumlarda kullanıldığını belirtmektedir. Söz gelimi İtalyanca okumayan ya da o kültürü bilmeyenler için İtalyanca bir şiir görünmezlik prensibiyle erek kültüre aktarılacak durumunda kalabilir (Venuti, 2013, s.103). Ancak bir taraftan Venuti bu durumu eleştirmektedir. Zira görünmezlik ilkesinin çeviri sürecine yansıtılması neticesinde çeviri olgusu ve çeviriye dair yapılacak araştırmalar kenara itilmektedir (Venuti, 2013, s. 230).

Görünürlük/Görünmezliği Kavramları Üzerinden Çevirmenin Konumu⁵: Çeviri Teknolojileri Bağlamında

Klasik çeviri araçlarının dijitalleşmesi ve çeviri sürecinde kullanılan çeviri araçlarının her geçen gün gelişmesiyle,

⁴ Deniz ürünleri içeren bir tür pilav.

⁵ Venuti ile ilgili Türkiye'deki belli başlı çalışmalar/literatür: Odacıoğlu 2015'te yaptığı bir çalışmada Venuti'nin görünürlük/görünmezlik üzerine görüşlerinden yola çıkarak "Çevirmen Bir Simülatör mü yoksa Gerçek Bir Yazar mı? Çevirmenin Çeviri Sürecindeki Konumunun Venutici Bakış Açısından bir Analizi" adlı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, mevcut yaklaşımlar üzerinden "simülatör" kavramı tartışmaya açılmış ve çeviride görünürlük kavramı sorgulanmıştır. Taş ise 2019'da yaptığı "Çeviride İkili Karşıtlıkları Yeniden Değerlendirmek: Çevirmenin Görünürlüğü/Görünmezliği ve Yerleştirme/Yabancılaştırma" çalışmasında, Venutici bakış açısını sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alarak, çeviri sürecinde çevirmeni salt görünür ya da görünmezlik ilkesiyle açıklamanın bütünsel olmadığını, çeviri uygulamalarında çok fazla değişken bulunduğundan aynı metnin çevirisinde dahi çevirmenin uyguladığı yöntemler açısından aynı anda hem görünür hem görünmez olabileceğini ileri sürmüştür. Bu yazarlar dışında yerel literatürde açık erişimli başka makaleler bulunmaktadır. Ayrıca lisansüstü düzeyde Venuti'nin yaklaşımı ile ilgili tezlerle de <http://tez2.yok.gov.tr> adresinden erişilebilmektedir. Yapılan tezler genelde örnekler üzerinden incelemeler olup, kuramın uygulanmasını görmek bakımından daha somut veriler ortaya koymaktadır.

çevirinin uygulanma şekli de değişmeye başlamış ve çeviri teknolojileri adı altında listelenen araçları kullanan çevirmenler geleneksel çevirin öngördüğü yatay çeviri yaklaşımını terk etmiştir ya da daha doğrusu çeviri araçlarının imkanları dahilinde terk etmek durumunda kalmışlardır (Pym, 2011, s. 2).

Normal çeviri yaklaşımlarında, çevirmenin önünde belli bir sayfa hacminden oluşan ve erek kültüre aktarılması gereken bir kaynak metin bulunmaktadır. Çevirmen kaynak metni gerekli dilsel ve kültürel birtakım araştırmaların ardından çevirmeye başlar ve sonunda da bir erek metin ortaya çıkar. Ancak gelişmiş çeviri teknolojileri kullanan çevirmenler zaman zaman özellikle bir şirket bünyesinde istihdam edilmişse, şirket politikaları gereği kaynak metni bütünüyle göremez. Sadece çeviri yaptıkça, karşısına çevrilmek üzere yeni cümleler gelir. Çeviri teknolojileri bağlamında bu cümleler segment adını alır. Çevirmen kaynak metni bütünüyle göremediğinden, sadece öbek çevirisi yapmaktadır. Bu durumda cümleler alt alta çevrilir ve çeviri aracı vasıtasıyla bu cümleler birleştirilerek erek metin üretilir. Dolayısıyla, çeviri teknolojileri araçlarının çevirmeni aslında dikey çeviriye yönlendirdiği görülmektedir. Çeviri dikeysel olarak yapıldıkça yeni cümleler çevrilmek üzere belirmektedir. Bu durum çevirmenin uzman olarak tam metin (kaynak metin) üzerindeki hakimiyetini zayıflattığından çevirmen metnin bütün bağlamına hâkim olamayabilir. Neticede çevirmen, eski dilsel dönüş odaklı çeviri yaklaşımlarının savunduğu salt dilsel aktarım gerçekleştirmekte ve güncel çeviri yaklaşımlarının öne sürdüğü kültür uzmanı kimliğini ve kendini çeviri sürecine yansıtamamaktadır. Böyle bir durumda çevirmenin görünürlüğünden bahsedilebilir mi? Bu durumda görünür olan çeviri midir yoksa çevirmen

midir? Bu tür çeviri projelerinde çevirmen hangi durumlarda görünür hangi durumlarda görünmezdir? Çevirmen görünmezse görünür olması için gerekli koşullar nelerdir?

Bu bölümde çeviride görünürlük ve görünmezlik prensipleri Venutici yaklaşımın ötesinde kavramsal olarak sorgulanmış ve çevirmenin görünür olmasının gerekliliği ve bununla ilgili koşullar açıklanmıştır.

Makine çevirisi dahil olmak üzere bilgisayar destekli çeviri araçlarının çeviri sürecinde kullanılması çeviride üretkenliği artırarak, çevirmenin iş yükünü hafiflettiği ve çevirmenin normal hızından daha yüksek bir hızda çeviri yapmasına olanak sağladığı ileri sürülebilir. Özellikle çeviri bellekleri benzer tipte çevirileri hafızasında depolayarak bir sonraki çeviri projesinde çevirmenin hızını artırmakta ve çeviride muazzam bir üretkenlik elde edilmektedir. Teknik ve kullanmalık metinlerin çevirisinde kullanılması⁶ gerekli araçlar olarak çeviri teknolojilerinin çevirmenler tarafından bu nedenlerle kullanılması çeviri işini ısmarlayanlar için o çevirmenlerin öncelikli çalışılacak kişiler arasında olmasını sağlamaktadır. Bu bir avantaj olarak görülse de çeviri teknolojileri araçları zaten çeviri kapasitesini artırıp süreci kısalttığından, çeviri hızının artmasına paralel olarak, çevirmen daha düşük ücretlerle istihdam edilmektedir. Çeviri sürecinde, çevirisi yapılan cümleler çeviri belleğinde daha önceden kayıtlıysa çevirmene tam ya da kısmi eşleşme sunulmaktadır. Çevirmenin düşük ücret alması, bir diğer ifade ile,

⁶ Bin ise farklı bir araştırma gerçekleştirerek, çeviri belleklerinin teknik metinler dışındaki metinlerin çevirisinde de faydalı olabileceğini bulmuştur. Zira Bin'e göre, bu araçlar çevirinin daha hızlı bitirilmesine olanak sağladığı gibi çeviri araçları koştur metinlerle eğitildiği sürece başarı oranı artabilir (Bin, 2018, s. 145).

tam eşleşme durumunda gerçekleşir. Zaman zaman tam eşleşmede dahi çevirmen müdahalesi gerekebilir. Ancak kısmi eşleşmeler çevirmene daha çok para kazandırmaktadır⁷.

Ayrıca işverenler (çeviri ısmarlayıcısı), çevirmenler çeviri teknolojilerinden yararlandığı için ve ekonomik/ticari kaygılarla çeviri projesinin hemen bitirilmesini talep edebilir⁸. Hem az para kazanma olasılığı hem de zaman kısıtlılığı çevirmen için bir stres kaynağı olmaktadır. Çevirmen çok detaylı araştırma yapacak fırsat bulamadan sadece çeviriyi dilsel bir aktarım niteliğinde gerçekleştirmek durumunda kalmaktadır. Zaman zaman çevirmen kullandığı araçlara güvenmeyebilir ve kendi araştırmasını gerçekleştirebilir. Ancak her zaman da bu mümkün değildir. Son teslim tarihi stresi çevirmeni bu araştırmayı yapmaktan çoğunlukla alıkoymaktadır. Bu durumda çevirmenin detaylı bir araştırma yapamadan, ya da “bu sözcüğü erek kültür nasıl alımlar, kaynak metindeki bu kavramı erek kültüre nasıl aktarmalıyım ki işlevsel bir çeviri gerçekleştireyim?” şeklinde soruları yanıtsız bırakmak durumunda kalarak bir çeviri gerçekleştirme olasılığı belirir. Bu durum 1980’lerde ortaya çıkan kültür odaklı yaklaşımların ve en önemlisi işlevsel çeviri kuramlarının doğasına ters bir durum teşkil etmektedir. Zira bu kuramlar kültür odaklı kuramlardır. Ancak çeviri araçlarının kısıtlamaları neticesinde, çevirmen bir kez daha dilsel dönüş döneminde ele alınan eşdeğerlik kaygılı yaklaşımlara geri döndürülmek durumunda kalmıştır⁹.

⁷ Warburton, 2018, s.120.

⁸ Özellikle yerelleştirme endüstrisi bünyesinde çevirinin hemen bitirilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle yerelleştirilen ürün orijinaliyle aynı anda piyasaya sürülür.

⁹ Pym, 2014.

Bazen de çevirmen çeviri belleği tam ya da kısmi eşleşme sunamadığında, çeviri belleğine entegre edilen makine çevirisi sistemleri ya da çevrimiçi makine çevirisi araçlarından yararlanarak çeviriyi gerçekleştirilebilir (Pym, 2014, s. 127). Bu da aslında çevirmenin çeviri yapmanın ötesinde yeni farklı roller üstlenmesini gerekli kılmaktadır. Zira zaten çevirinin büyük bir kısmı çeviri araçları tarafından yapılmaktadır.

İşte bu noktada çeviri teknolojilerinin imkanları dahilinde çevirmenin görünürlüğü ve görünmezliği kavramlarını tartışmaya açmak ve bu kavramsal tartışmaya, Venuti'nin söz konusu kavramları kuramsal olarak ele alma şeklinden biraz daha farklı bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekir.

Bugünkü kültür odaklı kuramlar çevirmeni dilsel aktarımın ötesinde bir noktaya yerleştirerek, çevirmenin salt görevinin klasik bakış açısıyla dilsel aktarım yapmak şeklinde tanımlanan çeviri yapmak olmadığını, çevirinin hem dil hem kültür boyutunun olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda, çevirmen çeviri süreci boyunca dilsel aktarım yaptığı kadar kültürel aktarım da gerçekleştirir. Bunun gerçekleşebilmesi ise çevirmenin kaynak metni makro okumasıyla (yatay) ve kaynak metnin çeviri süreci devam ederken araştırma yapmak üzere önünde durmasıyla mümkündür. Bu olmadığında, bir diğer ifade ile çevirmen çeviri teknolojilerinin sınırları doğrultusunda dikeysel çeviriye yönlendirildiğinde ve sözcükleri görüp sadece öbek çevirisi yapmak durumunda kaldığında çeviri sürecinde görünür olan çevirmen değil sadece çeviri kavramı olmaktadır. Bir diğer şekilde, çevirmen çeviri sürecinde kendi kültür/iletişim uzmanlığından bir şey katamadığından ve sadece sözcükleri çevirdiğinden çevirmen görünmez hale gelmektedir. Elbette, zaman zaman makine çevirisi ya da çeviri teknolojileri araçlarının çevirmene önerdiği çeviri

karşılıkları doğru ve tutarlı olmayabilir. Çevirmen bu durumda müdahale etmek zorunda kalabilir. Bu noktalarda, çevirmen nispeten görünür hale gelse de kaynak metnin bütününe önünde bulunmayı ve öbek çevirisi yaparak süreci devam ettirmesi çevirmenin uzmanlığından istifade etmesini engellemeye devam etmekte ve sadece çeviri görünür hale gelmektedir. Çevirmen ise süreci tamamlayan görünmez bir çevirici statüsüne gerilemektedir çoğu zaman.

Çevirmen hakları yönünden düşünüldüğünde de çevirmenin uzman kimliğinden yararlanıp çeviride kontrolü ele alamaması, sürekli son teslim tarihi stresi yaşaması, para kazanma olasılığının düşmesi, çevirinin dilsel aktarım olarak görülüp, dil bilen herkesi aslında uzmanlık gerektiren bu işi yapabileceğinin öngörülmesi yine çevirmeni görünmez bir noktaya getirmektedir.

Bu nedenlerle, çevirmenin özellikle çeviri teknolojileri alanında uzmanlık kazanma isteği varsa çeviri dışında roller de üstlenmesi gerekir. Ancak bu şekilde çevirmen görünürlük pelerini giyebilecektir. Zira çeviri teknolojileri araçlarının kullanımını zorunlu hale getiren¹⁰ yeni çeviri piyasasının beklentileri çevirmenden kullanmalık metinleri olabildiğince kısa sürede çevirmesi ve üretken olması yönündedir. Bu durum çevirmeni görünmezlik çıkmasına sokmaktadır. *O halde ne yapmalı?*

¹⁰ Bu çalışmada çevirmenin çeviri sürecinde görünür mü ve görünmez mi olup olmadığı tartışılırken çeviri teknolojileri araçlarının kullanmalık metinlerin çevirisinde kullanımı tartışılmıştır. Zira çeviri teknolojileri araçları genelde kullanmalık metinlerin çevirisinde uygulanır. Aksi bir durum elbette söz konusu olabilir. Söz gelimi, çevirmenden çeviri teknolojileri araçlarını edebi çeviride uygulaması da istenebilir. Bu durumda çevirmenin çeviri sürecindeki kontrolü artsa da yine çeviri teknolojileri araçları onu sınırlı bir kullanıma teşvik edip, dikeysel çeviri yapmaya (öbek çevirisi) ittiğinden çevirmen tam anlamıyla görünür olamamaktadır.

Çalışmanın Araştırma Sorunları¹¹ Ekseninde Uzman Görüşleri: Uzmanlar Bu Konuda Ne Düşünüyor?

Uzman 1¹²

Cevap 1: Çevirmen çeviri teknolojilerini kullanırken çeviri süreci esnasında yaptığı çeviri türüne bağlı olarak görünür kabul edilebilir. Eğer teknik metin türünde çeviri yapılıyorsa çevirmenin varlığı büyük çapta görünmeyecektir. Ancak, sosyal bilimler alanına ait edebi eserlerin çevirisi gibi çeviriler yapılırken çevirmen görünür olacaktır. Çünkü çeviri teknolojileri her ne kadar gelişmiş ve gelişmekte olsa da edebiyat alanında son söz hala çevirmenin kendisindedir. Kelime kelimesine çeviri yapmaktansa, duygusal anlamda kuvvetli sözcük dağarcığına sahip olan çevirmenlerin yeri teknolojiyle uzun yıllar kapanacak gibi görünmüyor.

Cevap 2: Çeviri süreci tamamlandıktan sonra, editörlük gerekmektedir. Bu süreç bir taraftan çevirmenin kendisi tarafından son okuma şeklinde yapılırken, bir taraftan da profesyonel bağımsız son-biçimleyiciler (post-editörler) kullanılarak yapılabilmektedir. Son-biçimleyiciler her ne kadar makine çevirisi programları içinde olsa da bağımsız versiyonlarıyla da çeviri süreci sonrasında kusursuz metinler elde etmek için kullanılmaktadır. Çevirmenin çeviri sürecindeki görünürlüğü, çeviri sonrası süreçte yerini büyük çapta teknolojik programlara bırakabilmektedir.

Cevap 3: Çevirmenin kültürel uzman boyutu yine çevirisi yapılan metin türüne bağlı olarak, aslında tam da çeviri sürecinde ortaya çıkmaktadır. Hatta çeviri öncesi kültürel donanım gereklidir. Çeviri sürecinde ise bu donanımı etkili bir şekilde kullanabilen çevirmenler olması gerekir. Metin türüne bağlı olarak, çevirmen kültürel donanımını çeviri metin üzerinde

¹¹ Söz konusu araştırma sorunları zaten metin içinde giriş kısmında verilmiştir. Burada farklılık olarak, 4 uzman görüşüne (çeviribilimci) de başvurulmuştur.

¹² 3 ve 4. sorulara benzer yanıtlar verildiği için uzman bu soruların cevabını birleştirip göndermiştir.

hissettirmektedir. Çeviri teknolojisi ürünleri bugün belki de en etkili şekilde çeviri yapan araçlar halinde gelmiştir. Ancak hala özel metinler, edebi, sosyal metinlerin çevirisi yapıldığında tam olarak istenen etkiyi bırakamıyorlar.

Uzman 2

Cevap 1: Bu soruya yanıtlım görünmezdir olacaktır ama bunun teknoloji ile ilgili olduğunu düşünmüyorum, metin türü ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Yani sizin Trados ile çevireceğiniz metin türleri genellikle teknik metinler veya makalelerdir, ben Trados kullanıp şiir çeviren pek kimse olduğunu zannetmiyorum. Çevirmenin adının yazıldığı metin türleri genellikle edebi türlerdir, nadiren de olsa teknik veya bilimsel kitaplarda yazıyor. Görünmezliği bir de akıcı çeviri yöntemi ile bağdaştırırsak, o zaman durum daha da rahat ortaya çıkıyor. Edebi metinlerin aksine teknik metinlerin temel amacı anlaşılmasıdır, o yüzden bütün tuhaflıkların silinmesi gerekir veya açıklanması gerekir. Yani teknik metinlerin daha akıcı, hataya yer bırakmayacak şekilde çevrilmesi gerekir. Bu sebeple yine metin türü üzerinden düşünüp daha görünmez olduğunu düşünüyorum çevirmenin.

Cevap 2: Süreç sonrasında kastımız hatalı çeviri olduğunda suçun kime atılacağı ise, çeviri büroları zaten hangi işi kime yaptırdığını çok iyi takip ediyor (ücret ödemede o kadar iyi bir takipleri yok ama). Yani sorumluluk yine her şekilde çevirmene kalır. Görünmezlik sorumluluk açısından pek mümkün değil ama bunun sebebi bence teknoloji değil, iş piyasasında müşterinin her daim haklı olması prensibini sonuna kadar yaşatan çeviri büroları. Ki zaten sanırım işleme eserlerle ilgili bir kanunda çevirmenin eser sahibi gibi ele alınması durumu söz konusuysa, görünmezlik yasal olarak bile pek mümkün değil.

Cevap 3: Sanırım çeviri teknolojilerini edebi eser çevirisinde kullanmanız gerekiyor, bu durumda isminiz çevirmen

olarak görünür hale gelir. Ancak çeviri teknolojilerinin bütünü görmeyi ciddi anlamda engelleyen yapısı (bölümleme/segmentation'dan bahsediyorum) bunu pek mümkün kılmaz diye düşünüyorum. Ancak bazı çevirmenlerin bu bölümlemeyi hızlandırıcı bir etmen olarak bulduğuna dair bir makale okumuştum. Eğer altyazı çevirisinden bahsedecek olursak, orada çevirmenlerin daha görünür olduğunu söylemek mümkün, en azından isim olarak. Ancak çeviriyi bir hobi olarak değil de meslek olarak gören çevirmenlerin de altyazıda kendi ismini en başa yazdığına pek şahit olmadım (filmlerde genelde en son kısımda akan yazılarda geçer çevirmen isimleri). Stratejiler açısından alt yazı çevirisinde daha yaratıcı olmak mümkün, teknolojinin içine altyazı teknolojilerini de alırsak eğer. Yaratıcılık daha görünür kılar, altyazıda yapılan yerleştirme daha görünür kılar çevirmeni.

Cevap 4: Kültürel uzman boyutu bende genellikle “bunu okuyan bu ifadeyi anlamaz, daha da açıklayayım da anlasın” dediğim noktada çıkıyor. Ben son 2-3 yıldır Trados’suz çeviri yapmıyorum, ancak kültürel uzmanlığımı kullandığım temel nokta maalesef sadece anlaşılabilirlik oluyor, o da nadiren oluyor, çünkü Tradosla genellikle akademik makale veya teknik metin diyebileceğim bazı kullanım kılavuzları çeviriyorum. Kültürel boyuta dair şeyleri de makaleler zaten anlaşılır olmak için kendi içinde açıklıyor genellikle. Salt dilsel bir aktarım değil, ama kültürün izlerinin olmadığı bir metinde de pek de yaratıcı olamıyorsunuz zaten. Kültürel uzman boyutunun çıkması için belki de iyi yazılmamış bir makaleyle karşılaşmak gerek, iyi yazılmış makaleler ve kullanım kılavuzları zaten tüm kültürel izleri ya siliyor ya da kendi içinde dipnotlarla açıklıyor. Bunları yapamayan bir yazar varsa çevirmen kültürel uzmanlığını kullanıp gerekli açıklamaları yapar. Ama bunu yapmasının çeviri teknolojileriyle ilgili olduğunu düşünmüyorum, Trados kullanmasa da bunu yapması gerektiğini bir uzman olarak bilir.

Uzman 3

Cevap 1: Çevirmen çeviri teknolojilerinin imkanları dahilinde çeviri sürecinde hem görünürdür hem görünmez.

Cevap 2: Görünürdür. Çeviri süreci sonrasında düzeltiyi ve/veya son okumayı yapan çevirmen görünürlük kazanmaktadır.

Cevap 3: Çeviri teknoloji araçlarını kullanarak gerçekleştirilen çevirilerin insan elinden çıkması ve insan eliyle işletilmesi çevirmeni görünür kılmaktadır. Benzer şekilde, çeviri sürecinde gerçekleştirilen “ilk okuma”, “ara okuma”, “son okuma”, “düzelti” gibi eylemler çevirmeni görünür kılmaktadır. Öte yandan, çeviri teknolojilerinin dayandığı “çeviri belleği” ve “terim tabanı” sistemi çevirmenin erek metne müdahalesini engelleyerek onu görünmez kılmaktadır.

Cevap 4: Salt dilsel bir aktarım gerçekleştirilmemektedir. Örnek vermek gerekirse, uzmanlık metinlerinden biri olan ekonomi metinleri üzerinde çalışan ve çeviri teknoloji araçlarını kullanarak çeviri yapan bir çevirmen çeviri sürecinde kültürel kısıtlarla karşı karşıya kalır. Bu kültürel kısıtlar terim aktarımından metin türü geleneklerine kadar geniş bir yelpazede kendini gösterebilir. Yine ülkeler arası ekonomik yapılanmaların farklılaşması bu tür metinlerin çevirisinde kültürel unsurların önem kazanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, söz konusu uzmanlık alanında çeviri yapan çevirmenin teknik terimlerin aktarımında salt çeviri teknolojilerinin sağladığı “çeviri belleği” ve “terim tabanına” güvenmesi “işlevsel olmayan” çevirilerin üretilmesine yol açabilir.

Uzman 4

Cevap 1: Görünürdür çünkü teknolojiden yararlansa dahi çevirmen çeviriyi kendi doğrusuna göre şekillendirir. Düzenleme yapar.

Cevap 2: Görünürdür. Çevirmen teknolojik araçlardan yararlansa da kendi çeviri yeteneğini hedef metinde gösterir. Bu nedenle, bu çeviriye yönelik yeni rollerde de görünür olacaktır.

Cevap 3: Çevirmenin yaptığı çeviride çeşitli düzenleme ve değişiklikler yaparak hedef dilde daha doğru ifade etme çabaları onu görünür yapar. Elbette, sadece teknolojik araçlara bağımlı kalan hiçbir düzenleme yapmayan zaten teknolojik araçlar çok güvenilirdir şeklinde düşünen çevirmenlerin çevirilerinde görünmezlik gözlenir. Bence, çevirmen en doğru çeviriyi yaparak düzenlemeler yapan kişidir. Bu da onu görünür yapar.

Cevap 4: Çeviri teknolojilerine körü körüne bağımlı olan çevirmenler salt dilsel çeviri yapar. Çevirmen görünür olduğu ölçüde kültürel uzman olarak da çeviriyi ele alacaktır.

Görüldüğü gibi uzmanlar arasında benzer ve farklı düşünceler bulunmaktadır. Sorulan sorulara bazen farklı yanıtlar da verilmiştir.

Ancak çalışmanın temeli gereği, kimi uzman, çevirmenin çeviri sürecinde görünür olduğunu kimisi görünmez olduğunu, kimisi her ikisinin de aynı anda var olabileceğini belirtmiştir. Uzmanlardan birisi çevirmenin çeviri teknolojileri araçlarını kullanırken görünür olup olmadığına karar verilebilmesinin metin türüne bağlı olduğunu belirtmiştir. Şayet çevrilecek metin teknik bir metinse çevirmen görünmez, ancak bir edebiyat metni ise görünür olabilir. Ya da kültür aktarımı söz konusu olduğunda, çevirmen görünür olabilmektedir.

Uzman görüşlerine katılmakla beraber, sık sık çalışmada vurgulandığı gibi, çeviri teknolojileri araçlarına çevirmen müdahalesi gerektiği durumlarda çevirmen görünürlüğü belirginleşmektedir. Görünürlük/görünmezlik durumunu metin türü de belirler. Ancak piyasadaki çeviri teknolojileri araçlarının birçoğu kullanmalık metinlerin çevirisine yönelik geliştirilmiştir. Kullanmalık metinlerde de dilsel akarım öne çıktığından çevirmen çeviri sürecinde çoğun-

lukla görünmez olmaktadır. Metin türü değiştiğinde, söz gelimi bir sosyal bilimler metni çevirisi sırasında çevirmen nispeten daha görünür olsa da çeviri teknolojileri araçları çevirmeni öbek çevirisi yapmaya zorlamaktadır ve bu da çevirmenin bağlamsız çeviri yapma olasılığını artırır. Bağlamsız çeviride de çevirmenin bağlamlı çeviriye göre görünürlüğü düşecektir. Bu durum aslında bir uzmanın da belirttiği gibi işlevsel olmayan çevirilere neden olmaktadır.

O halde çeviri teknolojileri kapsamında kullanılan araçların çevirmeni nispeten daha görünmez yaptığı ileri sürülebilir. Bu durum çevirmen çeviri sonrasında veya çeviri dışında farklı roller üstlenmez ve çeviri metne müdahale etmezse tutarsız ve bağlamsız çeviri riskini artırmaktadır.

Bu durumda ne yapmalı? Çevirmen yeni çeviri piyasasında nasıl görünür olabilir? Nasıl hayatta kalabilir?

Yeni Çeviri Piyasası Beklentileri Karşısında Çevirmenlerin Görünürlüklerini Artırmak için Çeviri Süreci Dışında Üstlenmesi Gereken Roller

Post Editörlük

Çevirmenlerin görünürlükleri artırebilecekleri çeviri süreci sonrası rollerden biri de post editörlüktür. Makine çevirisi ile elde edilen çeviri çıktısı mutlaka sonraki süreçte insan kontrolünden geçmelidir. Zira makine çevirisi sistemleri hamdır ve işlenmesi gerekir (Bowker ve Ciro, 2019). Aynı şekilde bilgisayar destekli çeviri araçlarıyla üretilen çeviriler de mutlaka yayınlanmadan önce çeviri sürecinde görev alan çevirmen ya da danışılacak diğer uzman çeviri ekibi tarafından gözden geçirilmeli ve çeviri erek kültürün beklentilerini karşılayabilecek formata getirilmelidir. Belki de çeviri araçlarını kullanmayı öğrenen

herkes çeviri eylemini gerçekleştirebilir. Ancak post editörlük farklı becerileri bir arada kullanmayı gerektiren bir iştir. “Ham çeviriyi nasıl daha iyi hale getiririm?”, “Erek kültürün beklentileri nelerdir?”, “Çeviri nasıl işlevsel hale getirilir?”, “Koşut metinlere nasıl ulaşırım?”, “Erek kültürün çeviriyi kabul etme olasılığını nasıl arttırabilirim?” vb. soruların cevabını ancak uzun yıllar çeviri yapmış ve çeviride uzmanlığını kanıtlamış kişiler verebilir. Böylelikle standart makine çevirisi ve bilgisayar destekli çeviri aracıyla elde edilen çeviri çıktısı çevirmen gözünden yeniden işlenir. Burada çevirmenin dil uzmanlığı kadar kültür uzmanlığına da ihtiyaç vardır. Çevirmen bu noktada kendini gösterir. Ya da bir diğer ifade ile görünür hale gelir. Post editör bir çevirmen olmadan bu işlemlerin başarıyla sonuçlandırılmayacağı kesinleşir. Zira çeviri kalitesini arttırmak için post editörlük gerekli bir işlemdir¹³ ve bu nedenle de bu işin eğitimini almış çevirmenin varlığına ihtiyaç duyulur.

Yerelleştirme Mühendisliği

Çevirmenin post editörlük dışında yerelleştirme endüstrisi kapsamında üstlenebileceği işlerden biri de yerelleştirme mühendisliğidir. Yerelleştirme mühendisliği aslında, çevrilecek dosyaların çevrilmeyecek kısımlardan ayrılarak profesyonel bir şekilde hazırlanması işlemidir. Çevrilecek dosyalar böylelikle çeviri yönetim sistemine doğru bir şekilde aktarılabilir. Çevirmen de daha doğru ve maliyetsiz bir çeviri gerçekleştirir¹⁴. Bu konuda uzman olabilmek için, bilgisayarlı çeviri teknolojileri araçlarına, yazılım geliştirme, kodlama vb. alanlara da ilgi duymak gerekmektedir.

¹³ Delpech (2014); Bowker ve Ciro (2019).

¹⁴ <https://www.acclaro.com/glossary/localization-engineering/>

Bilindiği gibi çeviribilim farklı disiplinlerle entegre olan inter-disipliner bir bilim dalıdır. Çevirmen de inter-disipliner bir uzman olmalıdır ve salt dilsel ve hatta kültürel aktarım yapmamalı, bunun ötesinde özellikle çeviri teknolojilerine özel bir ilgi duyuyorsa teknoloji uzmanı olmalıdır.

Proje Yöneticiliği

Çevirmenin üstlenebileceği bir diğer iş de proje yönetimidir. Özellikle yerleştirme endüstrisinin öngördüğü iş akış sistemleri çeviri işinin, daha doğrusu yerleştirme işinin bir ekip işi olduğudur. Dolayısıyla çevirmen çeviri süreci dışında bu çeviri ekibinin başında projeyi yöneten konumunda olabilir. Çevirmen proje yöneticisi konumundayken başlangıcından bitişine kadar her türlü çeviriye dair süreçleri teker teker yönetmekten sorumludur aslında. Yani projede çalışacak ekipleri çevirmen kurar, ekipler arasındaki koordinasyonu düzenler ve bir projenin başarıyla sona erdirilmesi için tüm sorumluluğu üzerine alabilir¹⁵.

Sosyal Medya Uzmanlığı

Çevirmenin çeviri dışında üstlenebileceği diğer bir iş de sosyal medya uzmanlığı görevidir. Kariyer.Net'e göre, sosyal medya uzmanı olan bir birey herhangi bir marka ya da ismin tanınırlığını arttırmak, bunların pazarlama faaliyetlerini geliştirerek satışları yükseltmek amacıyla her türlü stratejiyi planlamayı, uygulamayı ve süreci izlemekten sorumlu bir uzmandır.¹⁶ Çevirmen bir şirket bünyesinde pazarlanacak bir ürünün çevirisinden sorumlu proje yöne-

¹⁵ <https://univerlist.com/tr/blog/proje-yoneticisi-nedir-proje-yoneticisi-ne-is-yapar/>

¹⁶ <https://www.kariyer.net/pozisyonlar/sosyal+medya+uzmani>

ticisi olabileceği gibi çeviri işi tamamlandıktan sonra çevirisi yapılan ürün ya da hizmetin satış oranını yükseltmek için birtakım uygulamalar izleyebilir ve stratejik planlar yapabilir. Bu da çevirmeni sosyal medya uzmanı haline getirmektedir.

Teknik Yazarlık¹⁷

Çevirmen hem ana dile hem de yabancı dile hâkim olarak zaman zaman kaynak metindeki hataları ve çeviri hatalarını düzeltmek suretiyle teknik metinler konusunda uzman haline gelebilir. İyi bir teknik yazar olarak, böylelikle yapılmış çevirileri düzelterek kapasiteye ulaşabilir ve anlaşılabilir kaynak metinleri çeviri sürecinden önce anlaşılır hale getirebilir. Bu da para kazanılabilecek iş koludur. Bazı üniversitelerde bu konuyla ilgili dersler bulunmaktadır.

Görünürlüğü Artırmak için Çevirmenlere Yardımcı ve Yönlendirici Sosyal Medya Ortamları

Facebook¹⁸

Çevirmenlerin görünürlüklerini artırabilecekleri en iyi sosyal medya ortamlarından biri de Facebook'tur. Facebook şu an dünya çapında pek çok kullanıcısı olan ve geliştiricilerin geliştirdikleri uygulamalar sayesinde halen popülerliğini devam ettiren bir uygulamadır. Telefonlara da indirilen uygulama sayesinde kullanımı sürekli artmaktadır. Facebook üzerinde çevirmenlerin görünürlüklerini artırmak için pek çok sayfa ve grup vardır: "Çeviri

¹⁷ Medya Okur Yazarlığı, dijital medya okur yazarlığı vb. iş kolları da bulunmaktadır. Bu uzmanlık alanları da üniversitelerin eğitim müfredatlarında gerek bölüm içi gerekse bölüm dışı seçmeli olarak yer almaktadır.

¹⁸ www.facebook.com

Blog", "Çevirmenler-Çeviri Büroları-Çeviri İşleri ve İlanlar", Üniversitelerin Çeviri Kulüplerinin Facebook Grupları, "Translation Jobs and Translators", "Young Translation Studies Scholars", "Freelance Translators", "Jobs for All Translators of the world", "All About Translation", "Translation Jobs Worldwide", "Translation Jobs" vb. Bu gruplar sayesinde çevirmenler hangi dil çiftleri arasında çeviri yaptıklarını, çeviri kapasitelerini, çeviri hızlarını, çeviride uzmanlık alanlarını belirterek ilan açabilir ve görünürlüklerini bu şekilde arttırarak para kazanabilir.

Instagram¹⁹

Facebook'un satın aldığı diğer bir popüler sosyal medya ortamı da Instagram'dır²⁰. Her ne kadar sadece fotoğraf paylaşım uygulaması olsa da çevirmenler Instagram kullanılarak da görünürlükleri artırabilir. Faydalı görselleri ve paylaşımları edinerek, bunları çeviri sürecine yansıtabilir. Instagram'daki hashtag'ler sayesinde, örneğin çeviri, çevirmenlik, translation, translation studies gibi, pek çok görsele ve duyuruya ulaşılabilir. Ayrıca çeviri gruplarının Instagram hesapları takip edilerek, güncel haberler ve olaylar hakkında bilgi sahibi olunabilir. Canlı konferanslara katılarak çeviri sektöründe çalışan çevirmenlerin ya da çeviri eğitimi veren akademisyenlerin deneyimleri dinlenebilir ve çevirmen adayı bu şekilde kendi yolunu bulabilir. Kendisi de aynı şekilde canlı videolar hazırlayarak görünürlüğünü arttırabilir.

¹⁹ Diğer bir sosyal medya platformu da Twitter'dır ve çevirmenlerin görünürlüklerini arttırmaları için kullanılabilir. Aslında gizlilik ilkelerine bağlı olmak şartına göre her türlü sosyal medya ortamı çevirmenlerin görünürlüklerini arttırmaları için gereklidir. Uzaktan konferanslara katılmak da (Zoom vb.) görünürlüğün artırılması için gereklidir.

²⁰ www.instagram.com

Diğer Sosyal Medya Ortamları olarak İnternet Siteleri

Çevirmenlerin görünürlüklerini arttırmak için kullandıkları pek çok faydalı web sitesi de vardır. Özellikle Proz.Com²¹ Forum sayfasında çevirmenler çeviri ilanları paylaşabilir, çevirdikleri terimler, kullandıkları araçlar, uzmanlık alanlarıyla ilgili fikir alışverişinde bulunabilir. Bu tarz sosyal medya ortamları pek çok farklı amaçla kullanılabilir. Can ve Türkmen sosyal medya ve dijital medya araçlarına yönelik yaptıkları bir araştırmada, katılımcıların bu tarz ortamları; bilgiye erişim, boş zamanları değerlendirmek, fikir alışverişinde bulunmak, haberleri takip etmek vb. amacıyla kullandıklarını bulgulamışlardır (Türkmen ve Can, 2017, s. 531).

Sonuç

Bu çalışmada Venuti'nin Görünürlük ve Görünmezlik kavramlarına kuramsal bakışı bir saha incelemesi şeklinde ele alınıp, kavramsal nitelikleri çeviri sürecinde çeviri teknolojilerinin kullanımı bağlamında tartışmaya açılmıştır. Çeviri teknolojileri araçları kullanan çevirmenler çoğunlukla bağlamsız çeviri yapmakta ve çevirmen kendini çeviri sürecine nadiren yerleştirebilmektedir. Bu araçların sınırlaması altında çevirmen zaman zaman görünürlüğü arttırıcı kontrol ve rötuşlar yapsa da çeviri sürecinde tam kaynak metne erişemediğinden çevirmenin çok yönlü uzmanlığı gölgede kalmakta ve çevirmen çoğunlukla dilsel aktarım yapan bir uzman olarak görünmez hale gelmektedir. Günümüz çeviri kuram ve yaklaşımları çevirmeni sadece dilsel uzman olarak ele almamakta, çevirmenin aynı zamanda kültür aktarımcısı olduğunu da ifade etmektedir.

²¹ Diğer görünürlük arttırmaya faydalı siteler: Translators Cafe, LinkedIn, Kariyer. Net, Gengo, Lingua ve hatta akademisyenlerin kullandıkları Academia, Research Gate gibi siteler.

Ancak yapılan incelemede, teknolojik araçların imkanları dahilinde çevirmenin kültür uzmanı yönü çeviri sürecinde geride kalmaktadır çıkarımı yapılabilir. Zira çeviri araçları dikeysel yaklaşıma göre düzenlendiğinden, çevirmen öbek çevirisi gerçekleştirmekte ve çevirmen ön plana çıkamamaktadır. Bu koşullarda çevirmenin görünür hale gelmesi için çeviri sürecinin ötesinde yerleştirme mühendisliği, proje yöneticiliği, post editörlük, teknik yazarlık gibi farklı roller üstlenmesi gerekmektedir. Bu, çevirmene hem farklı yollardan para kazandırabilir hem de çevirmenin iletişim uzmanı yönüne katkı yapacak farklı roller üstlenmesi sağlanabilir. Böylelikle, çevirmen görünür hale gelecektir. Ayrıca Facebook, Instagram, Twitter vb. sosyal medya ortamları da çevirmeni görünür hale getirebilecek araçlardır. Bunlar sayesinde çevirmen ileride işsiz kalma korkusundan uzak, özgüvenli, çok yönlü iletişim uzmanı olarak görevini sürdürebilecektir. Bu nedenlerle çeviri eğitimi veren üniversitelerin ilgili bölümleri çevirmenin görünür olmasını sağlayıcı bölüm içi ve bölüm dışı zorunlu ya da seçmeli derslere ağırlık vermelidir. Ancak bu şekilde geleceğin çevirmen profili tesis edilebilir.

Kaynaklar

- Bin, Xu (2018), "Corpora and CAT-based CN-EN translation of Chinese culture", *The Human Factor in Machine Translation* (içinde edt. Chan Si-Wai), s. 137-152, Birleşik Krallık: Routledge.
- Bowker, Lynne ve Ciro, Jairo Buitrago (2019), *Machine Translation and Global Research: Towards Improved Machine Translation Literacy in the Scholarly Community*, Bingley: Emerald Publishing.
- Delpech, Estelle Maryline (2014), *Comparable Corpora and Computer Assisted Translation*, John Amerika/İngiltere: ISTE Ltd. John Wiley & Son.

- Munday, Jeremy (2016), *Introducing Translation Studies: Theories and Applications* (4. Baskı), Birleşik Krallık: Routledge.
- Pym, Anthony (2011), "What Technology Does to Translating", *The International Journal for Translation & Interpreting Research*, Cilt:3, Sayı:1, s. 1-9.
- Pym, Anthony (2014), *Exploring Translation Theories* (İkinci Baskı), Birleşik Krallık: Routledge.
- Türkmen Burcu ve Can, Muhammed Zahit (2017), "Çevirmenlik Edinçlerini Geliştirme Bağlamında Sosyal Medya ve Dijital Çeviri Araçlarını Kullanmalarına Yönelik Bir İnceleme: Bülent Ecevit Üniversitesi Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik Programı Örneği", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 60, s. 520-545.
- Venuti, Lawrence (1994), *Translator's Invisibility: A History of Translation*, Birleşik Krallık/Amerika: Routledge.
- Venuti, Lawrence (1998), *The Scandals of Translation: Towards an Ethic of Difference*, Birleşik Krallık/Amerika: Routledge.
- Venuti, Lawrence (2013), *Translation Changes Everything: Theory and Practice*, Birleşik Krallık/Amerika: Routledge.
- Warburton, Kara (2018), "Terminology Resources is Support of Global Communication", *The Human Factor in Machine Translation* (içinde edt. Chan Si-Wai), s. 118,136, Birleşik Krallık: Routledge.

İnternet Kaynakları

- "Facebook", www.facebook.com, E.T: 10.06.2020
- "Instagram", www.instagram.com, E.T: 10.06.2020
- "Localization Engineering", <https://www.acclaro.com/glossary/localization-engineering/> E.T: 28.04.2020
- "Proje Yöneticiliği", <https://univerlist.com/tr/blog/proje-yoneticisi-nedir-proje-yoneticisi-ne-is-yapar/> E.T: 13.05.2020
- "Sosyal Medya Uzmanlığı", <https://www.kariyer.net/pozisyonlar/sosyal+medya+uzmani> E.T: 01.05.2020

